

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2026-yil 1-son

Volume 5, Issue 1, 2026

**MEHNAT IQTISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 1-2026

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi, 49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

Tahririyat Kengashi raisi:
(Chairman of the Editorial Board)

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:
(Members of the Editorial Board)

Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadiyevich, i.f.d., prof.
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof.
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof.
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d., prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., prof.
Irmatova Aziza Baxramovna, i.f.d., prof.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:
(Community Council members)

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federatsiyasi)
Xeynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muharrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Ijrochi muharrir (Executive Editor): Iskandarova Dilafruz Ikrom qizi

Veb-administrator (Web admin): Mamatxo'jayev Otabek

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

A.B.Irmatova M.A.Ibodullayeva	<i>Raqamli texnologiyalarning joriy etilishining ijtimoiy mehnat munosabatiga ta'siri</i>	5-13
I.A.Bakiyeva Z.A.Azamatova	<i>O'zbekistonda mehnat bozori transformatsiyasi sharoitida iqtisodiy tengsizlikni keltirib chiqaruvchi sabablari va omillari</i>	14-25
M.O.Hamroqulov	<i>Barqaror demografik rivojlanish va mehnat resurslarining hududiy muvozanati</i>	26-37

DEMOGRAFIYA

T.Q.Aliyev Sh.T.Aliyev	<i>Factors affecting demographic development in Azerbaijan and opportunities to use them</i>	38-57
---	--	-------

INSON KAPITALI

S.M.Dusanov	<i>Ta'lim tizimi moliya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishga to'g'ri va aks ta'sir etuvchi omillar</i>	58-68
G.Z.Ubaydullayev	<i>Improvement of regional socio-economic development based on human capital management</i>	69-76
S.R.Xolbayeva	<i>Классификация участия человека в экономической системе по признаку его функциональной роли и институционального положения в воспроизводственном процессе</i>	77-93

INSON TARAQQIYOTI

F.A.Abduraxmonov	<i>Digital silk road and Uzbekistan: infrastructure upgrading, inclusion, and digital services growth</i>	94-103
Sh.Z.Karimova	<i>Hududlar kesimida ijtimoiy-iqtisodiy tabaqalashuv darajasini baholashning nazariy asoslari</i>	104-109
O.S.Mirzamurodov	<i>Namangan viloyati aholi daromadlari darajasi bo'yicha ijtimoiy-iqtisodiy tabaqalanish dinamikasining tahlili</i>	110-118

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH

D.I.Iskandarova D.R.Ro'zimurodova	<i>Kambag'allikni qisqartirish va yoshlar bandligini ta'minlashda davlat siyosatining o'rni</i>	119-128
--	---	---------

MIGRATSIYA

O.O.Dlyanchev	<i>Фактор миграционной политики ФРГ в обеспечении национальных интересов Республики Узбекистан</i>	129-140
----------------------	--	---------

INSON RESURLARINI BOSHQARISH

O'.X.Abdukarimov	<i>Davlat fuqarolik xizmatida inson resurslarini rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish: xalqaro tajriba va O'zbekiston uchun xulosalar</i>	141-157
F.Z.Tolibova	<i>Raqamli iqtisodiyot sharoitida strategik boshqaruv samaradorligini ta'minlashda hr analitikaning o'рни</i>	158-165

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH

A.S.Abdullayev	<i>Tabiiy falokatlar (NATCAT) qayta sug'urtalashida PML ko'rsatkichini baholashning ekstremal qiymatlar ekonometrikasi</i>	166-174
E.D.Abduxakimov	<i>Роль малого бизнеса в обеспечении занятости населения в Узбекистане</i>	175-182
M.M.Anvarova	<i>Kichik biznes subyektlarining raqamli platformalar orqali rivojlanishi nazariy asoslari</i>	183-190
Sh.U.Karimova	<i>Ekologik barqaror transport turlarini iqtisodiyotga ta'sirini aniqlash va baholash</i>	191-199
D.T.Salimov S.D.Tojiyev J.A.Fayziyev	<i>Kobba–Duglas funksiyasi yordamida ishlab chiqarish jarayonlarini modellashtirish</i>	200-217
M.O.Shadmanova	<i>Mintaqalarda kichik biznes subyektlarini rivojlantirish imkoniyatlari (Toshkent shahri va Toshkent viloyati misolida)</i>	218-231

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

MINTAQALARDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

(TOSHKENT SHAHRI VA TOSHKENT VILOYATI MISOLIDA)

Shadmanova Madinaxon Omonulla qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti doktoranti

e-mail: mshadmanova95@gmail.com

Annotasiya. Maqolada Toshkent shahri va Toshkent viloyati misolida kichik biznes subyektlarini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari va ularning hududiy samaradorligi tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida 2020–2024 yillardagi sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi va bandlik dinamikasi qiyosiy tahlil qilinib, sohani qo'llab-quvvatlashning moliyaviy, soliq va institusional vositalari baholangan. Olingan natijalar asosida kichik tadbirkorlikning mintaqaviy iqtisodiy o'sishdagi rolini oshirishga qaratilgan ilmiy xulosa va amaliy takliflar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, tadbirkorlik, iqtisodiy mexanizmlar, sanoat mahsulotlari, bandlik, Toshkent shahri, Toshkent viloyati, hududiy rivojlanish, investisiyaviy jozibadorlik.

ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО БИЗНЕСА В РЕГИОНАХ

(НА ПРИМЕРЕ ГОРОДА ТАШКЕНТА И ТАШКЕНТСКОЙ ОБЛАСТИ)

Шадманова Мадинахон Омонулла кизи

Докторант Ташкентского государственного экономического
университета

Аннотация. В статье исследованы экономические механизмы развития субъектов малого бизнеса и их региональная эффективность на примере города Ташкента и Ташкентской области. В ходе исследования проведен сравнительный анализ объемов производства промышленной продукции и динамики занятости за 2020–2024 годы, а также дана оценка финансовым, налоговым и институциональным инструментам поддержки сектора. На основе полученных результатов сформулированы научные выводы и практические рекомендации, направленные на повышение роли малого предпринимательства в региональном экономическом росте.

Ключевые слова: малый бизнес, предпринимательство, экономические механизмы, промышленная продукция, занятость, город Ташкент, Ташкентская область, региональное развитие, инвестиционная привлекательность.

**OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS
ENTITIES IN REGIONS
(ON THE EXAMPLE OF TASHKENT CITY AND TASHKENT REGION)**

Shadmanova Madinaxon Omonulla qizi

Doctoral student at Tashkent State University of Economics

Abstract. The article examines the economic mechanisms for the development of small business entities and their regional effectiveness using the example of Tashkent city and the Tashkent region. The study provides a comparative analysis of industrial production volumes and employment dynamics for the period 2020–2024, evaluating financial, tax, and institutional support tools. Based on the findings, scientific conclusions and practical recommendations are formulated to enhance the role of small entrepreneurship in regional economic growth.

Keywords: small business, entrepreneurship, economic mechanisms, industrial products, employment, Tashkent city, Tashkent region, regional development, investment attractiveness.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqobat kuchayib borayotgan sharoitda milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlashda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining o'рни va ahamiyati yildan-yilga ortib bormoqda. Ayniqsa, iqtisodiyotni diversifikasiya qilish, aholi bandligini ta'minlash, daromadlarini oshirish hamda innovasion faollikni rag'batlantirishda kichik biznes subyektlari strategik ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ularni rivojlantirishning samarali iqtisodiy mexanizmlarini ishlab chiqish va takomillashtirish zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish jarayonida kichik biznes va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Xususan, Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan taraqqiyot strategiyasida hududlarni kompleks rivojlantirish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va xususiy sektor ulushini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.^[1] Bu esa kichik biznes subyektlarini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish va amaliyotga mos takliflar ishlab chiqish zaruratini kuchaytiradi.

Ayniqsa, iqtisodiy salohiyati yuqori bo'lgan hududlar misolida mazkur masalani tadqiq etish muhim ahamiyatga ega. Jumladan, Toshkent shahri va Toshkent viloyati mamlakatning ishlab chiqarish, xizmatlar sohasi, investisiya jalb etish va mehnat resurslari jihatidan yetakchi hududlari hisoblanadi. Ushbu hududlarda kichik biznes subyektlarining faoliyatini qo'llab-quvvatlash

^[1] https://president.uz/uz/pages/view/strategy?menu_id=144

uchun turli moliyaviy, institusional va tashkiliy mexanizmlar joriy etilgan bo'lsa-da, ularning samaradorligini baholash va takomillashtirish masalalari hali to'liq o'rganilmagan.

Shu nuqtai nazardan, mazkur ilmiy maqolaning asosiy maqsadi Toshkent shahri va Toshkent viloyati misolida kichik biznes subyektlarini rivojlantirishning amal qilib kelayotgan iqtisodiy mexanizmlarini tahlil qilish, ularning hududiy iqtisodiy o'sishga ta'sirini baholash hamda mavjud muammolarni bartaraf etishga qaratilgan ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Belgilangan maqsadga erishish uchun maqolada quyidagi vazifalar qo'yilgan: – kichik biznes subyektlarini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslarini o'rganish;

- Toshkent shahri va Toshkent viloyatida qo'llanilayotgan iqtisodiy mexanizmlarni tahlil qilish;

- moliyaviy, institusional va tashkiliy qo'llab-quvvatlash vositalarining samaradorligini baholash;

- hududiy xususiyatlardan kelib chiqqan holda kichik biznesni rivojlantirishni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish.

Mazkur tadqiqot natijalari hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish, kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oshirish hamda davlat va mahalliy boshqaruv organlari faoliyatini takomillashtirishda amaliy ahamiyat kasb etishi bilan birga, sohadagi ilmiy tadqiqotlarni yanada boyitishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Iqtisodiy rivojlanishning hududiy modellarida kichik biznes subyektlari iqtisodiy o'sish, bandlikni ta'minlash va innovasion faollikni rag'batlantirishning muhim institusional omili sifatida qaraladi. Shu bois, mintaqada kichik biznesni rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlarini o'rganishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar turli mamlakatlar ilmiy maktablarida keng yoritilgan.

Yevropa ilmiy maktabida esa kichik biznesni rivojlantirish masalasi bozor iqtisodiyoti qonun-qoidalari, raqobatbardoshlik va innovasiya bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Jumladan, Michael Porterning klaster nazariyasida kichik biznes subyektlari mintaqaviy raqobatbardoshlikni ta'minlovchi asosiy bo'g'in sifatida qaraladi. Muallifga ko'ra, hududiy klasterlar doirasida faoliyat yurituvchi kichik korxonalar qo'shimcha qiymat yaratish, eksport salohiyatini oshirish va innovasiyalarni tez joriy etish imkoniyatiga ega bo'ladi.^[2]

^[2] Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990

Yevropa Ittifoqi doirasida tayyorlangan European Commissionning SMEs bo'yicha hisobotlarida kichik biznesni rivojlantirishning moliyaviy, institusional va raqamli mexanizmlari kompleks yondashuv asosida tahlil qilingan. Ushbu tadqiqotlar natijasiga ko'ra, moliyalashtirishga kirish imkoniyatini kengaytirish, raqamli transformasiya va “yashil iqtisodiyot” tamoyillarini joriy etish kichik biznesning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.^[3] Shuningdek, Germaniya tajribasi (Mittelstand modeli) kichik biznesni uzoq muddatli kreditlash va innovasiya bilan uyg'un qo'llab-quvvatlash milliy sanoat raqobatbardoshligini oshirishini isbotlaydi.^[4] Yevropa tadqiqotlarida davlatning roli asosan muvofiqlashtiruvchi va rag'batlantiruvchi mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.^[2]

O'zbekiston milliy ilmiy ishlarida kichik biznes subyektlarini rivojlantirish masalalari iqtisodiy islohotlar, hududiy siyosat va davlat qo'llab-quvvatlash mexanizmlari bilan bog'liq holda tadqiq etilgan. Xususan, Sh.Sh. Shodmonov o'z ilmiy ishlarida iqtisodiyotni modernizasiya qilish jarayonida soliq siyosati va investisiya muhitini yaxshilash kichik biznes faolligini oshirishini asoslab beradi. Muallif soliq yukining kamayishi va ma'muriy to'siqlarning qisqarishi tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy barqarorligini mustahkamlashini ta'kidlaydi.^[5]

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Yevropa ilmiy maktabida kichik biznesni rivojlantirish asosan bozor, innovasiya va klaster yondashuvi ustuvor hisoblanadi. O'zbekiston milliy tadqiqotlarida davlat siyosati va hududiy rivojlanish masalalariga katta e'tibor qaratilgan bo'lsa-da, Toshkent shahri va Toshkent viloyati misolida iqtisodiy mexanizmlarning qiyosiy va kompleks tahliliga bag'ishlangan ilmiy ishlar yetarli darajada emas. Mazkur holat ushbu tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini belgilab beradi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolada kichik biznes subyektlarini rivojlantirishning imkoniyatlari (Toshkent shahri va Toshkent viloyati misolida qiyosiy tahlil asosida) o'rganildi. Tadqiqotda hududiy iqtisodiyot va institusional yondashuv metodologik asos sifatida qabul qilinib, iqtisodiy mexanizmlarning hududlar kesimidagi samaradorligini aniqlash maqsad qilindi.

Qiyosiy tahlil usuli yordamida Toshkent shahri va Toshkent viloyatida kichik biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlashda amal qilib kelayotgan moliyaviy, tashkiliy va institusional mexanizmlar o'zaro taqqoslandi. Bunda

^[3] European Commission. Annual Report on European SMEs. – Brussels, 2020

^[4] OECD. Germany – Mittelstand and SME Policy. – Paris, 2019

^[2] Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990

^[5] Шодмонов Ш.Ш. “Иқтисодий ислохотлар шароитида тadbirkorlikni rivojlantirish” – Т.: Иқтисодиёт, 2018

soliq imtiyozlari, imtiyozli kreditlash davlat dasturlari hamda infratuzilmaviy qo'llab-quvvatlash vositalarining hududiy farqlari tahlil qilindi.

Iqtisodiy-statistik metodlar asosida kichik biznes subyektlarining soni, ishlab chiqarish hajmi va bandlikdagi ulushi kabi asosiy ko'rsatkichlar hududlar kesimida tahlil qilindi. Dinamik qiyosiy tahlil orqali mazkur ko'rsatkichlarning vaqt davomidagi o'zgarish tendensiyalari aniqlanib, iqtisodiy mexanizmlarning natijaviyligi baholandi.

Shuningdek, mantiqiy tahlil usuli yordamida Toshkent shahri va Toshkent viloyatida qo'llanilayotgan iqtisodiy mexanizmlar bilan kichik biznes faolligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ochib berildi. Olingan natijalar asosida hududlar bo'yicha mavjud farqlar va ularning iqtisodiy sabablari ilmiy jihatdan asoslandi.

Tadqiqotning axborot bazasini rasmiy statistik ma'lumotlar, hududiy iqtisodiy rivojlanish dasturlari va sohaviy tahliliy materiallar tashkil etdi. Tanlangan qiyosiy metodologiya kichik biznes subyektlarini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlarini hududiy xususiyatlar asosida baholash hamda ilmiy xulosalar chiqarish imkonini beradi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot doirasida mintaqada kichik biznes subyektlarini rivojlantirish imkoniyatlarini baholash maqsadida Toshkent shahri va Toshkent viloyati misolida qiyosiy tahlil amalga oshirildi. Qiyosiy tahlil uslubi hududiy iqtisodiyot nazariyasi, institusional yondashuv va raqobatbardoshlik konsepsiyalari asosida olib borildi. Tahlil natijalari mazkur ikki hududda kichik biznesni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining mazmuni, institusional shakli va iqtisodiy samaradorligi o'rtasida muayyan farqlar mavjudligini ko'rsatdi. Hududiy iqtisodiy rivojlanish nazariyasiga ko'ra, yirik shahar aglomerasiyalari va sanoat-agrar hududlarda tadbirkorlikni rivojlantirish omillari turlicha namoyon bo'ladi, bu esa davlat siyosatini hududiy differensiasiya asosida olib borish zarurligini ko'rsatadi.

Qiyosiy tahlil natijasida aniqlanishicha, Toshkent shahrida kichik biznes subyektlarini rivojlantirish asosan bozor infratuzilmasining yuqori darajada shakllanganligi, xizmatlar sohasining ulushi kattaligi va moliyaviy resurslarga yaqinlik orqali ta'minlanmoqda. Shahar iqtisodiyotida bank-moliya tizimining rivojlanganligi, raqamli xizmatlar infratuzilmasi, elektron tijorat va logistika tarmoqlarining kengayishi tadbirkorlik faolligini rag'batlantiruvchi asosiy iqtisodiy mexanizmlar hisoblanadi. Urbanizasiya darajasining yuqoriligi iste'mol bozorining kengayishiga olib kelib, bu holat kichik biznes subyektlarining yuqori iqtisodiy faolligi, innovasiyalarni tez qabul qilishi va bozor sharoitiga tez moslashuvchanligini ta'minlaydi. Shahar iqtisodiyotida xizmatlar, IT, moliya, savdo va logistika sohaslarining ustunligi kichik biznesning tarmoq tarkibini diversifikasiya qilish imkonini bermoqda.

Toshkent viloyatida esa kichik biznes subyektlarini rivojlantirish ko'proq hududiy resurslardan samarali foydalanish, sanoat va agrosanoat majmuasini kengaytirish hamda ishlab chiqarishni mahalliyashtirish mexanizmlari asosida shakllanmoqda. Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatdiki, viloyatda davlat tomonidan taqdim etilayotgan soliq imtiyozlari, yer ajratish tartibining soddalashtirilishi, muhandislik-kommunikasiya infratuzilmasini rivojlantirish kabi choralar kichik biznes faoliyatini kengaytirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati, innovasion xizmatlar va bozor infratuzilmasi shaharga nisbatan cheklanganligi sababli tadbirkorlik faolligi tarmoq jihatdan ko'proq ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligiga yo'nalgan. Bu holat hududiy iqtisodiyotda kichik biznesning bandlikni ta'minlash va mahalliy resurslarni qayta ishlashdagi rolini kuchaytiradi.

Toshkent shahrida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari asosan imtiyozli kreditlar, innovasion va startap loyihalar uchun grantlar, biznes-inkubasiya dasturlari va venchur moliyalashtirish elementlari orqali amalga oshiriladi. Moliyaviy resurslar tijorat banklari, davlat jamg'armalari va investisiya dasturlari orqali markazlashgan holda taqsimlanib, xizmat ko'rsatish, axborot texnologiyalari, savdo va transport-logistika sohalaridagi tadbirkorlik faolligini rag'batlantiradi. Shaharda “yagona darcha” tamoyili asosida davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi, elektron lisenziyalash, onlayn soliq va statistika tizimlari tadbirkorlik muhitini yaxshilashga xizmat qilmoqda. Biznes-inkubatorlar, texnoparklar va konsalting markazlari faoliyati kichik biznes subyektlarining institusional, innovasion va boshqaruv salohiyatini oshirishga zamin yaratadi.

Huquqiy muhitning barqarorligi, investisiya faoliyatini rag'batlantiruvchi me'yoriy-huquqiy baza, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining rivojlanganligi hamda xorijiy investisiyalarni jalb qilish imkoniyatlari Toshkent shahrida kichik biznesning innovasion rivojlanishi uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Bu omillar shahar iqtisodiyotida yuqori qo'shimcha qiymat yaratuvchi tarmoqlar ulushini oshirishga xizmat qiladi.

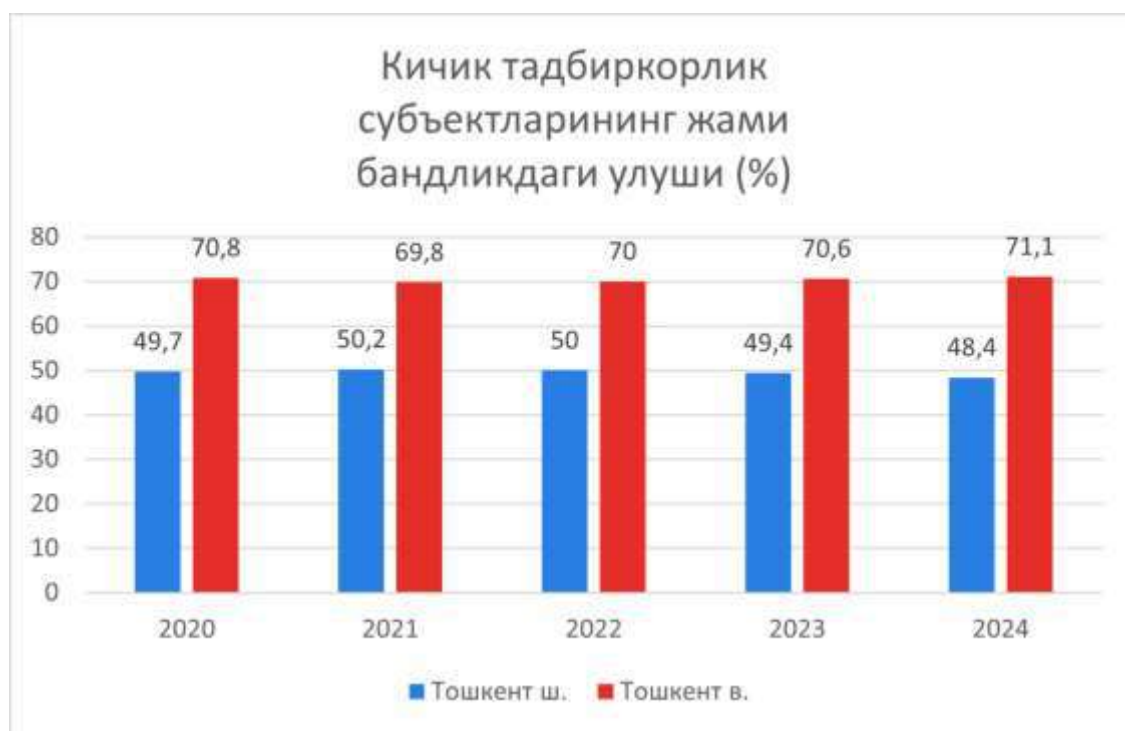
Toshkent viloyatida moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari asosan qishloq xo'jaligi, qayta ishlash sanoati, qurilish materiallari ishlab chiqarish va xizmatlar sohasini rivojlantirishga yo'naltirilgan imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va soliq yengilliklari orqali amalga oshiriladi.

Ushbu mexanizmlar hududlarda yangi ish o'rinlari yaratish, aholi daromadlarini oshirish va ichki bozorni mahalliy mahsulotlar bilan ta'minlashga qaratilgan. Viloyat sharoitida kichik biznesni rivojlantirishda kooperasiya aloqalarini kuchaytirish, klaster usulini joriy etish va sanoat zonalarini tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Viloyat darajasida tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash mahalliy hokimiyat organlari, hududiy investisiya dasturlari, tadbirkorlikka ko'maklashish

markazlari va sanoat zonalari faoliyati orqali amalga oshiriladi. Infratuzilma obyektlarini barpo etish, muhandislik tarmoqlarini kengaytirish va ishlab chiqarish maydonlarini tayyor holda taqdim etish kichik biznesni hududiy iqtisodiyotga faol jalb qilish imkonini beradi. Bu esa kichik biznesning hududiy iqtisodiy o'sish, bandlikni ta'minlash va aholi farovonligini oshirishdagi rolini kuchaytiradi.

Umumiy xulosa sifatida, qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Toshkent shahrida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ko'proq innovasiya, xizmatlar sohasi va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lsa, Toshkent viloyatida mazkur mexanizmlar ishlab chiqarishni kengaytirish, hududiy bandlikni ta'minlash va mahalliy resurslardan samarali foydalanishga qaratilgan. Har ikki hududda qo'llanilayotgan iqtisodiy mexanizmlarning moslashuvchanligi va institusional uyg'unligi kichik biznes subyektlarining barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

1-rasm. Iqtisodiy-statistik metodlar asosida kichik biznes subyektlarining qiyosiy tahlili (Toshkent shahri va Toshkent viloyati misolida) [6]

Berilgan rasmda 2020–2024 yillarda kichik tadbirkorlik subyektlarining jami bandlikdagi ulushi Toshkent shahri va Toshkent viloyati kesimida aks ettirilgan. Ushbu ma'lumotlar asosida quyidagi ilmiy tahlilni keltirish mumkin.

Rasmdagi statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, tadqiq etilgan davr mobaynida kichik tadbirkorlik subyektlarining jami bandlikdagi ulushi

Toshkent shahri va Toshkent viloyatida nisbatan barqaror dinamikaga ega bo'lgan. Biroq hududlar kesimida muayyan farqlar kuzatiladi.

Avvalo, Toshkent shahrida mazkur ko'rsatkich 2020 yilda 49,7 % ni tashkil etgan bo'lsa, 2021 yilda 50,2 % gacha oshgan. 2022 yilda bu ko'rsatkich 50 % atrofida saqlanib qolgan. Keyingi yillarda esa biroz pasayish tendensiyasi kuzatilib, 2023 yilda 49,4 %, 2024 yilda esa 48,4 % ni tashkil etgan. Bu holat shahar iqtisodiyotida yirik korxonalar, davlat tashkilotlari va korporativ sektor ulushi nisbatan yuqori ekanligi bilan izohlanadi. Shu sababli, kichik biznesning bandlikdagi ulushi shaharda nisbatan pastroq darajada saqlanib qolmoqda.

Toshkent viloyatida esa ko'rsatkichlar ancha yuqori darajada shakllangan. Xususan, 2020 yilda kichik tadbirkorlik subyektlarining bandlikdagi ulushi 70,8 % ni tashkil etgan. 2021 yilda bu ko'rsatkich biroz pasayib 69,8 % ga tushgan bo'lsa-da, keyingi yillarda yana o'sish tendensiyasi kuzatilgan. 2022 yilda 70 %, 2023 yilda 70,6 %, 2024 yilda esa 71,1 % ga yetgan. Bu esa viloyat iqtisodiyotida kichik tadbirkorlik subyektlarining ahamiyati yuqori ekanligini ko'rsatadi.

Hududlar o'rtasidagi farqni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, Toshkent viloyatida kichik biznes subyektlari ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish va savdo sohalarida keng tarqalgan. Shu sababli bandlikning asosiy qismi aynan kichik tadbirkorlik hissasiga to'g'ri keladi. Toshkent shahrida esa iqtisodiyot tarkibida yirik xizmat ko'rsatish kompaniyalari, moliyaviy tashkilotlar va davlat muassasalari ulushi yuqori bo'lganligi sababli kichik biznesning bandlikdagi ulushi nisbatan pastroq ko'rinishga ega.

Shu bilan birga, tahlil natijalari kichik tadbirkorlik mamlakatda bandlikni ta'minlashda muhim iqtisodiy omil ekanligini ham tasdiqlaydi. Ayniqsa, Toshkent viloyatida kichik biznes subyektlari aholining mehnat bilan bandligini ta'minlashda asosiy drayver vazifasini bajarayotganini ko'rish mumkin.

Umuman olganda, tahlil qilingan davrda Toshkent viloyatida kichik tadbirkorlik subyektlarining jami bandlikdagi ulushi Toshkent shahriga nisbatan sezilarli darajada yuqori ekanligi kuzatildi. Bu holat hududlarning iqtisodiy ixtisoslashuvi, ishlab chiqarish tarmoqlarining rivojlanganlik darajasi va mehnat bozori strukturasi bilan izohlanadi. Shu sababli, kelgusida Toshkent shahrida ham kichik biznes subyektlarining bandlikdagi ulushini oshirish maqsadida xizmat ko'rsatish, innovasion biznes va startaplarni yanada qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

2-rasm. Kichik tadbirkorlik subyektlarining ishlab chiqarilgan sanoat mahsulotlari (xizmatlari) hajmi (mlrd.sum) [7]

Taqdim etilgan rasmdagi ma’lumotlar Toshkent shahri va Toshkent viloyatida kichik tadbirkorlik subyektlarining sanoat salohiyati so’nggi besh yil ichida strategik jihatdan yuksalganligini yaqqol namoyon etadi. 2020 yildan 2024 yilgacha bo’lgan davr ichida ishlab chiqarish hajmining qariyb uch baravarga yaqinlashishi nafaqat miqdoriy o’sishni, balki hududiy iqtisodiyotning sifat jihatidan yangi bosqichga chiqqanini anglatadi. Xususan, 2020 yildagi global iqtisodiy cheklovlar davridagi ko’rsatkichlar (shaharda 25,1 va viloyatda 14,6 mlrd so’m) poydevor vazifasini bajargan bo’lsa, keyingi yillardagi keskin o’sish sur’atlari ichki bozorda kichik biznesga bo’lgan ishonchning mustahkamlanganidan dalolat beradi.

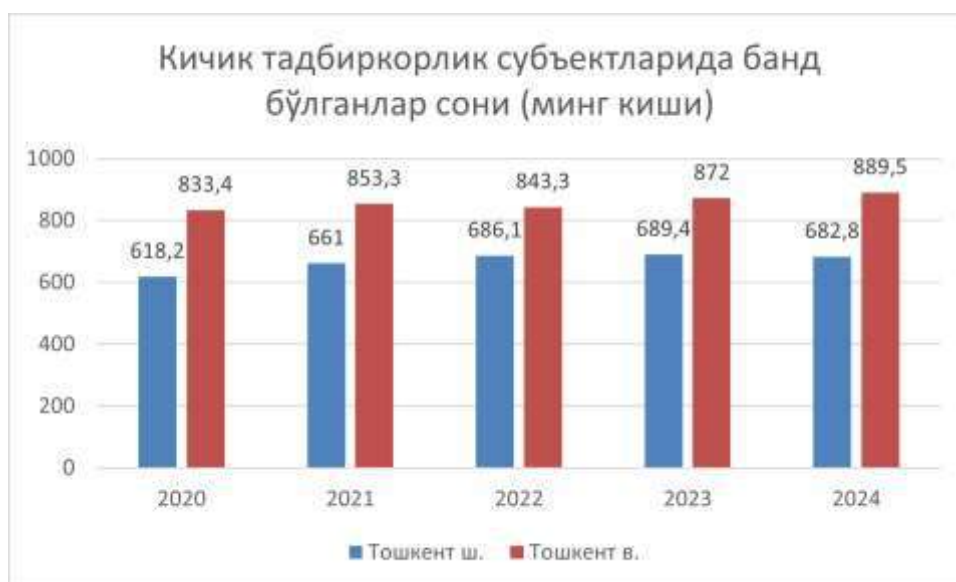
Toshkent shahrining ko’rsatkichlari (ko’k ustunlar) barcha yillar davomida mutlaq ustunlikni saqlab qolgan holda, 2024 yilga kelib 66,5 mlrd so’mlik rekord natijani qayd etdi. Bunday yuqori natija poytaxtda xizmat ko’rsatish va sanoat zanjirlarining yuqori darajada integrasiyalashgani, kichik korxonalarning yuqori qo’shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishga o’tgani bilan izohlanadi. Ayniqsa, 2023 yildan 2024 yilgacha bo’lgan davrdagi qariyb 44 foizlik o’sish sur’ati shahar iqtisodiyotida raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalarining keng joriy etilgani natijasidir.

Toshkent viloyatining dinamikasi (qizil ustunlar) ham o’ziga xos barqarorlikka ega bo’lib, 2020 yildagi 14,6 mlrd so’mlik ko’rsatkich 2024 yilda 40,8 mlrd so’mga yetgan. Bu jarayonni viloyat hududida kichik va yosh

tadbirkorlar uchun yaratilgan maxsus sanoat zonalari hamda yer resurslaridan oqilona foydalanish strategiyasining samarasi sifatida talqin qilish mumkin. Viloyatda ishlab chiqarish hajmining 2022 yildan boshlab jadallashishi (19,6 dan 40,8 gacha ikki baravardan ko'p o'sish) hududiy klasterlarning shakllangani va xom ashyoni qayta ishlash quvvatlarining kengayganini ko'rsatadi.

Qiyosiy tahlil aks etgan rasm shuni ko'rsatadiki, shahar va viloyat o'rtasidagi ishlab chiqarish farqi 2020 yilda 10,5 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2024 yilda bu farq 25,7 mlrd so'mgacha kengaygan. Bu tafovut poytaxtda kapital konsentratsiyasi va innovasion yechimlarning tezroq joriy etilishi bilan bog'liq bo'lsa-da, ikkala hududning o'sish egri chiziqlari parallel ravishda yuqoriga yo'naltirilgani umumiy mintaqaviy rivojlanish mutanosibligini anglatadi. Toshkent viloyatining shahar atrofidagi "ishlab chiqarish kamari" sifatida rivojlanishi poytaxt bozorini sifatli va arzon sanoat mahsulotlari bilan ta'minlash imkonini bermoqda.

Xulosa qilib aytganda, ushbu statistik ma'lumotlar kichik tadbirkorlik subyektlarining Toshkent mintaqasi YaIMdagi roli muntazam oshib borayotganini tasdiqlaydi. 2024 yildagi ko'rsatkichlar (66,5 va 40,8 mlrd so'm) ushbu sektorning nafaqat ijtimoiy bandlikni ta'minlashda, balki eksport potensialini oshirishda ham asosiy drayverga aylanganini ko'rsatadi. Kelajakdagi tendensiyalar sanoatni diversifikasiya qilish va yuqori texnologik mahsulotlar ulushini oshirish orqali ushbu ko'rsatkichlarning yanada yuqori nuqtalarga yetishini bashorat qilishga asos bo'ladi.

3-rasm. Kichik tadbirkorlik subyektlarida band bo'lganlar soni (ming kishi) [8]

Taqdim etilgan statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, 2020–2024 yillar oralig'ida kichik tadbirkorlik sektori mintaqadagi mehnat bozorining barqarorligini ta'minlovchi asosiy ijtimoiy drayver vazifasini bajargan. Toshkent viloyatida band bo'lganlar soni tahlil qilinayotgan barcha yillarda Toshkent shahri ko'rsatkichlaridan sezilarli darajada yuqori bo'lib, bu hududdagi iqtisodiy faollikning keng ko'lamli mehnat resurslariga asoslanganini anglatadi.

Toshkent viloyatida kichik biznesda band bo'lganlar soni 2020 yildagi 833,4 ming kishidan 2024 yilga kelib 889,5 ming kishigacha ko'tarilgan bo'lib, bu jarayon hududda yangi ish o'rinlari yaratish bo'yicha izchil siyosat olib borilayotganidan dalolat beradi. 2022 yilda kuzatilgan biroz pasayish (843,3 ming kishi) iqtisodiy qayta qurish yoki mavsumiy omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin, biroq keyingi ikki yil ichida bandlik darajasining qayta tiklanishi va o'sishi sektorning yashovchanligini ko'rsatadi. Viloyatda bandlar sonining 900 mingga yaqinlashishi kichik korxonalarning nafaqat sanoat, balki qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohalarida ham asosiy ish beruvchi ekanligini tasdiqlaydi.

Toshkent shahrida band bo'lganlar soni 2020 yildagi 618,2 ming kishidan 2023 yilda 689,4 ming kishigacha ko'tarilgan, ammo 2024 yilda ko'rsatkich 682,8 ming kishigacha biroz qisqargan. Ushbu hodisani ilmiy jihatdan ishlab chiqarish jarayonlarining avtomatlashtirilishi va raqamlashtirilishi natijasida mehnat unumdorligining oshishi, ya'ni kamroq ishchi kuchi bilan ko'proq mahsulot ishlab chiqarish bosqichiga o'tish deb talqin qilish mumkin. Poytaxtda bandlik sonining viloyatga qaraganda pastligi, shuningdek, yuqori malakali kadrlarning yirik korporasiyalar va innovasion startaplarga qayta taqsimlanishi bilan ham izohlanadi.

Ikkala hududning bandlik ko'rsatkichlari o'rtasidagi tafovut (taxminan 200 ming kishi atrofida) viloyat va shahar iqtisodiyotining tuzilishi turlicha ekanligini yaqqol namoyon etadi. Toshkent viloyati mehnat sig'imi yuqori bo'lgan ishlab chiqarish tarmoqlariga tayansa, Toshkent shahri ko'proq kapital va texnologiya sig'imi yuqori bo'lgan tarmoqlarga ixtisoslashmoqda. 2024 yil yakunlariga ko'ra, ikkala hududda jami 1,5 milliondan ortiq aholining kichik biznesda band ekanligi ushbu sohaning davlat ijtimoiy siyosatidagi strategik o'rnini mustahkamlaydi.

Xulosa qilib aytganda, rasmdagi ma'lumotlar kichik tadbirkorlik subyektlari Toshkent mintaqasida aholi bandligini ta'minlashda eng barqaror tizim ekanligini isbotlaydi. Kelajakda bandlik ko'rsatkichlarining miqdoriy o'sishi bilan bir qatorda, mehnat sifatining yaxshilanishi va yuqori daromadli ish o'rinlarining ko'payishi mintaqaviy iqtisodiy taraqqiyotning asosiy mezon bo'lib qoladi.

Xulosa va takliflar

Sizning yuborgan matningiz mazmuni (tahlil qismidagi natijalar, Toshkent shahri va viloyati qiyosiy tahlili, iqtisodiy mexanizmlar samaradorligi)dan kelib chiqib, “Xulosa va takliflar” qismini quyidagicha ilmiy shaklda yozish mumkin.

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, kichik biznes subyektlari milliy iqtisodiyotning barqaror o’sishini ta’minlash, aholi bandligini oshirish va hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda muhim omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, Toshkent shahri va Toshkent viloyati misolida amalga oshirilgan qiyosiy tahlil kichik biznesni rivojlantirishda hududiy iqtisodiy mexanizmlar, infratuzilma va moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlari muhim ahamiyatga ega ekanligini ko’rsatdi.

Tadqiqot natijalariga ko’ra, Toshkent shahrida kichik biznes subyektlarining rivojlanishi asosan bozor infratuzilmasining rivojlanganligi, moliyaviy resurslarga nisbatan keng imkoniyatlar mavjudligi, raqamli xizmatlarning joriy etilganligi hamda innovasion muhitning shakllanganligi bilan izohlanadi. Bu esa xizmatlar sohasi, savdo, IT va logistika kabi tarmoqlarda tadbirkorlik faolligining yuqori darajada bo’lishiga zamin yaratmoqda.

Toshkent viloyatida esa kichik biznes subyektlari asosan ishlab chiqarish, qishloq xo’jaligi va qayta ishlash tarmoqlari bilan bog’liq holda rivojlanmoqda. Hududda davlat tomonidan taqdim etilayotgan soliq imtiyozlari, yer resurslaridan foydalanish imkoniyatlari va infratuzilmaviy qo’llab-quvvatlash choralari tadbirkorlik faolligini rag’batlantirmoqda. Biroq moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati, zamonaviy bozor infratuzilmasi va raqamli xizmatlardan foydalanish darajasi shaharga nisbatan cheklanganligi kuzatilmoqda.

Shu munosabat bilan kichik biznes subyektlarini yanada rivojlantirish va ularning hududiy iqtisodiy o’sishdagi rolini oshirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

- hududlarda kichik biznes subyektlari uchun moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, jumladan imtiyozli kreditlar, grantlar va venchur moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish;
- Toshkent viloyatida bozor infratuzilmasini rivojlantirish, logistika markazlari, sanoat zonalari va biznes-inkubatorlar faoliyatini kengaytirish orqali tadbirkorlik muhitini yaxshilash;
- kichik biznes subyektlari faoliyatida raqamli texnologiyalar va elektron xizmatlarni joriy etishni rag’batlantirish, ayniqsa hududlarda elektron davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish;

- innovasion va texnologik startaplarni qo'llab-quvvatlash maqsadida texnoparklar, ilmiy-amaliy markazlar va universitetlar bilan tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish;

- kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini oshirish uchun marketing, konsalting va tashqi bozorlarga chiqish bo'yicha institusional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish;

- hududlarning iqtisodiy ixtisoslashuvini hisobga olgan holda kichik biznesni rivojlantirishning klaster modellarini joriy etish.

Xulosa qilib aytganda, kichik biznes subyektlarini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlarini hududiy xususiyatlar asosida takomillashtirish mamlakatda barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, aholi bandligini oshirish va investisiyaviy jozibadorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Eslatma: Ushbu matnlar maqolangizning ilmiy saviyasini oshirish uchun vord faylingizning boshiga (sarlavhadan so'ng) joylashtiriladi. Annotasiyalar maqolaning mazmunini qisqa va lo'nda ifodalagan holda, qidiruv tizimlarida maqolangizning topiluvchanligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi “2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF-60-son Farmoni.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning kichik va o'rta biznes vakillari bilan ochiq muloqot shaklidagi uchrashuvdagi nutqi. – Toshkent: 2025 yil 19 mart.

3. Vahobov A.V. va boshqalar. Iqtisodiyotni modernizasiya qilish sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish mexanizmi. – Toshkent: Moliya, 2021. – 256 b.

4. Qosimova M.S. Kichik biznesni boshqarish. Darslik. – Toshkent: TDIU, 2020. – 312 b.

5. Berne, R., & Schramm, R. (2019). The Financial Management of Small Business: Analysis and Strategy. New York: McGraw-Hill.

6. World Bank. Small and Medium Enterprises (SMEs) Finance. – Washington D.C., 2020. – 142 p.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. “O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati” yillik statistik to'plami. – Toshkent: 2024.

8. Toshkent shahar statistika boshqarmasi (<https://www.toshstat.uz/>). “Toshkent shahri sanoat ishlab chiqarishi ko'rsatkichlari”. Statistik byulleten. – Toshkent: 2024.

9. Toshkent viloyati statistika boshqarmasi (<http://www.toshvilstat.uz/>). “Mintaqada bandlik va kichik tadbirkorlik rivojlanishi”. – Nurafshon: 2024.

10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti:
<https://president.uz> (Murojaat sanasi: 05.03.2026).
11. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi rasmiy sayt:
<https://mineconomy.uz>.
12. OECD (2021). SME and Entrepreneurship Outlook.:
<https://www.oecd.org> (Date of access: 12.01.2026).
13. Lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari
milliy bazasi.

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz